

Isac Mocanu, ETIMOLOGII

Precizări necesare

Așa cum Alexandru Aurel S. Morariu, autorul Enciclopediei Dacilor, a studiat în biblioteci din tinerețe pân' la bătrânețe, necerând nimic și oferindu-și toată energia pentru propășirea neamului său cel românesc, fără să fi publicat rodul ostanelilor sale, tot așa și Isac Mocanu, bun cunoscător al limbii latine, nu și-a publicat lucrările. Au rămas și acestea spre a fi luate, în chip viclean, de-ndată după decesul său. Făptuitorii știau valoarea celor pe care îi aveau în vizor. Erau primii informați de deces. Așa își scriu cărțile, pornind de la manuscrisele furate? Deși există o tradiție academică, de citare a surselor, fie ele publicate, fie în manuscris. Sunt personalități care citează sursa și atunci când e vorba de o idee pe care au reținut-o în timpul unei discuții. Culegătorii de manuscrise, dacă îi prinzi, sunt gata să-ți umple gura cu pământ, pentru a nu se ști, că habar n-au de unele surse bibliografice pe care le folosec, iar de limba latină, greacă, nici vorbă. De germană, maghiară? De ce să știe dumnealor, când au știut adevărații autori? Cu alte cuvinte, primul care tipărește ceva, folosind materiale care nu-i aparțin, are paternitatea asupra celor publicate. Străini de Iisus, chiar prigonitori ai acestuia. Și de Zalmoxe. Ambii ne învață că sufletul e nemuritor, cu alte cuvinte că după viața de acum, în trup, urmează cea în spirit. Unde ne întâlnim cu bunii și străbunii, cu marile spirite ale neamului. Dar nu și cei care au fost lipsiți de corectitudine față de Neamul Românesc. Dincolo, în lumea spirituală se știe de faptele cele perturbatorii din viața de acum. Dincolo sunt și adevărații autori ai lucrărilor furate. Acolo adevărul nu mai poate fi ascuns. Sperăm să se întâmple ceea ce e normal, recunoașterea dreptului de autor al celor decedați și constituirea unui fond de manuscrise. Cei înțelepți pot ieși din impas, spunând că aveau în plan așa ceva. Și că fac efortul necesar pentru publicarea autorilor încă necunoscuți. Prea bine.

Publicăm o variantă restrânsă din etimologii, pe care mi-o predase Isac Mocanu. Tot ca o măsură de siguranță. Ca și Alexandru Morariu, intuia, știa, că este supravegheat de oameni în care nu avea încredere.

Prejudiciul adus românilor este evident.

ISAC MOCANU

Domnule Copil, nu faceți bine ce faceți. Ați pornit pe un drum foarte lăudabil, dar de la primul pas de ieșire în public, cu preocupările dumneavoastră etimologice, ați ieșit „cu stângul”... Aceia cărora le lipsește temeiul științific, cunoașterea limbii care a creat cuvintele, adică baza etimologiilor, ar trebui să renunțe la această preocupare, să nu încurce mințile, să nu răătăcească oamenii cu închipuirile lor. În cazul cuvintelor noastre, cuvinte integral latine (nu de la romani), cunoașterea limbii latine este strict necesară, fără de care nimeni nu poate stabili etimologiile cuvintelor noastre, deci nici originea lor. Vă rog să propuneți în cadrul cercului Deceneu, acestor pasionați cercetători... să se ocupe de altceva, nu de etimologiile cuvintelor românești...(Din scrisoarea primită de la prof. Isac Mocanu, datată 25.I. 1981. Se referă la Originea cuvântului Ardeal-dezbatere în cadrul Cercului Deceneu pentru studierea limbii și scrierii dacilor, la carea au participat Iordache Moldoveanu, Gavrilă Copil, Isac Mocanu, Mircea Țicleanu, Ștefan Andreescu Moșna, Paul Tonciulescu, Virgiliu Oghină, C.M. Ștefănescu, Tobă Ioan, Ștefan Constantinescu Caracal, Dumitru Șerbu, Corneliu Belcin, Nicolae Miulescu . Dezbaterea a fost animată, cu accente polemice, dar și cu o bogată bibliografie și argumentare. S-a convenit, îmi pare la propunerea celui ce scrie aceste rânduri, pe atunci secretar științific principal al acestui cerc de studii, ca discuțiile libere să fie grupate într-o lucrare, care să cuprindă și extrase, rezumate, din articolele, studiile, lucrările participanților la această dezbatere (doar puține apăruseră în revista Noi Tracii și mai puțin extinse decât cele consemnate de noi în această lucrare) . A fost necesar, uneori o nouă convorbire cu unul sau altul din participanți. Lucrarea are 42 de pagini și ar trebui (!) să fie la îndemâna tuturor celor interesați de această tema. Redactarea definitivă, pe care Isac Mocanu a avut-o la îndemână, ca și ceilalți participanți, conformă cu cele precizate mai înainte, stă la baza scrisorii lui Isac Mocanu, care-și apără cu ardoare punctul de vedere. Tuturor, pentru acele zile de neuitat, cu reale contribuții la studierea culturii și limbii dacilor, cu o caldă aducere aminte.

ISAC MOCANU

Etimologii

2. ABRAȘ. (Despre cai) Nărăvaș. (Despre oameni) Rău, violent. Despre acțiunile omului) Fără rezultat, neizbutit.... Tc. abraș.

Se mai spune că este un cal cu o pată albă sub coadă și un om norocos. În meced.-rom.-abrașă=obraznică. Abraș=vărgat, pătat.

Cuvântul are origină latină. Acea vargă, pată, pe corp, la culoare mai deschisă decât fondul, apare ca o ștersătură, ceea ce exprimă lat. Abrasus de la abrado, ere =a șterge, a rade (ab ras us). Când se rade pielea unui animal (se îndepărtează părul) în acel loc apare o pată albă, pielea. Ca și pata provenită de la naștere.

Înțelesu de rău, violent ,nărăvaș, apare din credința populară veche după care un om cu un defect corporal este un om rău.

Cuvântul a ajuns în limba turcă din limba noastră.

3. ABUR. Vaporii de apă. Ceață rară. Fig. Tărie, aromă, suflare ușoară, adiere. Cantitate foarte mică. Comp. alb. avuli.

Apare mai des la plural „aburi”. Aburii se ridică în sus. Orior, iri =a se naște, a se ridica. Abortus, ca și aborsus =care începe, ce se dă pe gură afară (avortat), duh, suflare. Variantă „abor”. Pref. ab indică îndepărtare. Ce se îndepărtează de origină (ort). Alb. avuli ca și aburi deoarece b trece în v și r în l. Și acolo a ajuns cuvântul ca și la noi din latina veche, nu din latina romană, unde nu apare ca atare.

4. ACADDEA. Bomboană făcută din zahăr topit. Tc. akyde. Cristale de zahăr prinse pe o sfoară, ca și fructele ce stau pe craca unui pom, gata „să cadă”, în stare „a cădea”. De aici numele a cădea, acadele. Vezi verbul latin accado, ere =a cădea. Cuvânt românesc, latin, de unde a ajuns în turcă.

5. ACARET. Construcția secundară care ține de o clădire. Construcție mare cu toate construcțiile care țin de ea. (la plural) unelte de gospodărie. Tc. akaret.

Acareturile sunt construcții necesare (de lipsă) într-o gospodărie.

Careo, ere = a lipsi a fi lipsit, de ceva, a fi necesar. Pref. a ca și ad, (la). –et de la edo, ere = a da afară, a scoate la lume, a produce, a arăta, etc. Vezi la noi pe et ca sufix în nume colective, ca brădet, făget, etc., unde apare brad, fag, etc.-Și acareturile formează o colectivitate de construcții care apar în

gospodărie ca ceva de lipsă, adică la (ad, a) (car) acar necesitate. Fiind mai multe, li se spune la plural acareturi, deși acaret are tot înțelesul de plural (-colectiv).

6. ACĂȚ. Salcâm. Magh. akâc.

În lat. romană aoare acacia, ae = arbore spinos. Apare așa și numele botanic oficial, dovadă în plus că cuv. Este românesc. Nu provine din acacia, ci numai corespunde cu acesta, au aceeași origină.. În limba maghiară nu are nici o explicație posibilă, este cu totul strein de l. Maghiară. Acolo nu a putut ajunge decât din limba noastră. Dacă ar fi ajuns acolo din limba latină, atunci ar avea altă formă, ca și cea latină, spre ex. akâcsia. Vezi cuv. Maghiar sora = soartă, copia fidelă formal cu cuv. latin roman sors, tis. Tot așa este cuvântul tigris (tigru) lat. tigris. Și alte câteva, puține la număr. Dar toate sunt copiate întocmai după formele romane. Așa ar fi fost cazul și cu acacia.

Se știe că întreg ținutul fostei Ungarii (Ungaria, Pannonia, actuala Slovacie), până la venirea maghiarilor, a fost locuit integral (cu foarte puține excepții de slavi) numai de români, care prin catolicizare și maghiarizare, cu multă silnicie, în decurs de multe sute de ani, au dispărut ca popor în aceste ținuturi. De la acești români au împrumutat maghiarii mai multe sute de cuvinte, căci l. maghiară era foarte săracă în vocabular (cca 200 de cuvinte), ca și alte limbi ale populațiilor migratoare...În Ardeal se spune „a acăța”, dincoace de munți se spune „a agăța” (c>g). Același cuvânt.

7. ADET. Dare, impozit. Tc. adet = obicei, datină.

Ad + et.- et de la edo, ere = a da afară (e,do), a arăta, a da, etc.

Edere edi = a da. De aici ed et = ce se dă. Cu pref. ad = la (sau de) avem pe ad ed > adet = „la dat” sau „de dat”. Așa este impozitul, ca și obiceiul, datina (dat.ina). Se dau, se transmit. Cuvânt românesc, nu turcesc.

8.AFERIM. (Interj.) (turcism învechit). Bine! Bravo! Perfect, admirabil. Tc. aferim.

Fiind un turcism învechit ce caută în Dictionarul limbii române moderne? Și mai avem încă multe cazuri de acest fel în DLRM.

Cuvântul exprimă laude la superlativ.- Fero, erre înseamnă și a lăuda mult.-im de la imus, a, um, care are și înțelesul de ceva de jos, coborât, dar și înțelesul de extremitate, limită, ultimul rang, etc.- Deci ferim (fer + im) înseamnă laudă la extrem sau extremul, superlativul laudei. Cu pref. a (la) apare aferim. Cuvântul este latin și deci nu poate fi tc.

9. AGĂ. Ofițer din armata otomană. Șef al agiei cu atributele prefectului de poliție de mai târziu. Tc. aga.

În imperiul roman agens (de la ago, ere) era însărcinat cu ordinea publică. Avea deci sarcina prefectului de poliție. Aici apare ag care cu ă din limba noastră dă pe agă. Probabil că era în uz în imperiul bizantin de unde a ajuns și în limba turcă și alte multe cuvinte orientale românesști.

Vezi și pe agos = duce (la Homer). Vezi și pe og împărat și agu, la noi (Nicolae Densușianu, Dacia Preistorică, p. 1071). Fără suf. Os, artificial, avem pe ag.

10. AGARLÂC. Bagaj mult, calabalâc. Tc. agârlık „greutate”.

Lat. aggero, are înseamnă a umplea ceva. Agger, is = tot ceea ce îndesăm ca să umplem ceva. Agger același cu agăr. -lâc, sufix românesc ca în geamlâc, pașalâc, calabalâc, etc. Provine de la vb. latin laqueo, are = a lega. Laqueus = laț, plasă, cursă. Și cuvântul lacheu înseamnă o persoană legată, atașată de cineva. Geamlâc este vitrina cu geamuri care îi aparțin. Pașalâc este domeniul ce aparține unei pașe, etc. Așa este și agarlâc, tot ce aparține bagajului. De remarcat că aggero vine de la adgere (ad, gero) și gero, ere = a purta, a duce. Și bagajul se poartă, se duce. Este ceva ce se duce, se transportă.

11. AGRIȘ. Arbust cu fructe comestibile. Magh. ogres.

Fructele sunt acre. De aici ele se numesc „agreșe”, de unde numele arbustului. – ç apare uneori ca g și invers. Și iș de la eș. (sufixe românești) Mai multe sufixe românești apar în limba magh. odată cu cuvintele noastre trecute acolo. Aici a mers es (eș) odată cu cuvântul agreșe (în uz în Ardeal).

În l. magh. cuvântul acesta nu are nici o relație cu elementele acelei limbi. Acolo n-a putut lua naștere. Vezi lat. acer, a, um ca și acru din limba noastră (lat. acrus).

12. AHOTNIC. Dornic, lacom, pasionat, îndrăgostit. Rus ahotnik.

Cuvântul are toți componenții latini, românești.: ah, ot, nic. Ah este sunetul oftatului..-ot înseamnă, zgomot. Vezi cuvintele tropot, ropot, clocot, chiot, etc. (suntetul trop, sunetul rop, sunetul chi, sunetul cloc, etc.). Ar avea originea ca și oda, ae (od >ot). Ahot = sunetul ah. -nic este un frecvent sufix românesc (orig. latină) care arată pe cel legat la ceva, atașat, care îndeplinește o funcțiune oarecare (ex. duhovnic, păharnic, slugarnic, datornic, crainic, crâșnic, vistiernic, etc.). Vezi pe nic în lucr. Mea cu sufixele. Ahotnic este cel care ahoteste, adică oftează mereu.

13. ALAC. Specie de grâu rezistentă. Comp. Magh. alakor.

Comparația cu maghiarul alakor nu are nici un rost, doar o insinuare că alac ar avea această origină. De altfel alakor nu putea trece în limba română nicidecum sub forma de alac.

Un autor maghiar, Edelspacher, a susținut că alac este cuvânt românesc. În dicționarele maghiare nu apare, dovadă că nu este considerat de origină maghiară. Numai academia noastră susține morțis că este ungurească. Curios! Si această năstrușnică atitudine a academiei noastre se repetă mereu în DLMR [Dicționarul limbii române moderne].

În latina romană găsim pe alica, un fel de grâu. Poate că este alacul, tot specie de grâu. Pentru originea cuvântului presupun că el vine de la al și ag (ac). De la verbul alo, alere = a crește, a hrăni, etc. vine al cu înțeles de ceva hrană, ceea ce hrănește. -ag de la ago, ere = ce servește, ce se folosește la , ce este, etc. Deci alagere ~alagi= a se folosi ca hrană. De aici alag > alac = ce se folosește ca hrană, adică un soi de cereale.

Cuvântul este latin structural, prin ambii componenți, cuvânt românesc vechi.

14. ALDUI.

A binecuvânta. Magh. aldani.

Magh. aldani nu este crația acestei limbi, este cu totul strein acolo. La fel și aldàs = binecuvântare, belșug, binefacere. Al de la alo, alere ~ ali = a face să crească, a hrăni, a întreține, atrata cu bunătate, etc. Moldovenii spun „hali” = a mânca. Deci al înseamnă și hrană. Componentul d de la a da. Alda = a da hrană și cele necesare. Unui rod bogat în țarină țăranul îi spune aldaș, binecuvântarea cerului. -ui este terminațiune de infinitiv. Dar în loc de dui poate fi la origină tui, infinitivul scurt al lui tueo, ere = a proteja, a îngriji, menține, care se potrivește aici împreună cu înțelesurile lui alo, ere.

Aldui nu înseamnă numai a da belșug în toate, a hrăni, a crește, etc., dar înseamnă și a dori (gu graiul) cuiva toate cele bune și necesare, adică abinecuvânta. Ald (din aldui) cu aș dă pe aldaș și în limba noastră și în cea maghiară. -aș este sufix românesc provenit de la verbul latin ago, ere ~ agi. De văzut în lucrarea mea cu sufixele. Din limba noastră a juns și acest sufix în maghiară. Ald (binecuvântare, belșug, etc.), aș, (facere, etc.). Aldagi > aldaci > aldaș (ci>gi). Adică facere de belșug, de binecuvântare.

La trecerea lui aldui în limba maghiară ca aldani s-a schimbat doar terminațiunea ui în ni, după cerințele limbii respective.

17. ALIMAN.

Apă adâncă. „A ajunge la aliman” =a nu mai putea scăpa de necaz. Sb alaman (<tc).

Cuvânt românesc, latin. De la liman (limen, inis) = hotar, limită, malul apei. Când ajungem la malul apei, adică la liman, atunci am scăpat de pericol, de înnecc. Cu a privativ avem aliman, adică fără liman. A ajunge la aliman înseamnă a nu mai scăpa de înnecc și în general a nu mai scăoa de nenorocire.

Nici tc nici sb nu au nici un rol la formarea acestui cuvânt. El este creația limbii noastre.

18. AMANET

Obiect lăsat cuiva garanție, gaj, zălog. Tc emenet.

Vezi verbul latin roman admaneo, ere = a rămâne lângă. Maneo, ere = a rămâne. Și rămâne din limba noastră corespunde cu acestea. Pref. ad cu înțeles de la dă pe admaneo > amaneo =a rămâne la. Cu et de la edo, ere = a da afară. edi > ed >et. Amanet = ceea ce este dat afară (la cineva) (et) de rămas (aman).

Și forma emanet din tc corespunde cu amanet. Vezi și pe emaneo,ere Tot cuvânt latin format cu componenți aflați aflați în l. noastră.

19. AMIN

Adevărat! Așa să fie! Ca forma de încheiere în texte religioase. Slav (v.slav aminu <gr).

Cuvânt vechi latin. Credinciosul, la sfârșitul rugăciunii sale, mai atrage încă odată atențiunea aceluia cui s-a rugat să nu uite ce i-a cerut, să țină minte, să lege ruga sa „la minte”, adică ad mens. De aici admen > ammen, iar în limba noastră amin (cu e trecut în i). Numai așa se explică afirmația „Așa să fie”.

Acest amin, adoptat de biserica creștină, nu pare să fi avut la origină un caracter religios, ci un caracter comun, fiind folosit în relațiile obișnuite ale limbii noastre vechi.